

ЕМПІРИКАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ірина Хоменко

Анотація. Для сучасної теорії аргументації притаманні різні види досліджень. Останнім часом науковці в цій царині активно обговорюють новий тренд, а саме емпірикалізацію. Стаття присвячена тому, щоб розглянути історичні передумови появи цього тренду та з'ясувати його сутність за сучасних умов. Автор обґрунтовує погляд, відповідно до якого передумовами емпірикалізації є дві концепції, розроблені наприкінці 50-х років ХХ ст., а саме: концепція працюючої логіки С. Тулміна і концепція нової риторики Х. Перельмана та Л. Ольбрехтс-Титеки. У їхніх працях, які вже стали класикою серед дослідників, були окреслені ідеї, що знайшли своє впровадження в наш час. На погляд автора, підвалини сучасної емпірикалізації базуються на їхніх пропозиціях для науковців (1) досліджувати специфіку аргументації в окремих предметно орієнтованих царинах і (2) аналізувати оригінальні тексти з історії різних наукових дисциплін, у яких аргументується позиція автора з певного питання.

У статті показано, що сучасний термін «емпірикалізація» якраз і відповідає зростанню досліджень аргументативних процесів у різних царинах і контекстах, а саме в історії науки (наукові дискусії та суперечки), філософії, правовому контексті, медицині й охороні здоров'я, освіті, політиці, культурі, спілкуванні людей у буденному житті та інших. Для цього науковці з успіхом застосовують термінологічний апарат і методологічний інструментарій, що розроблені в межах різних теоретичних підходів аргументації, специфікуючи їх до конкретних емпіричних баз даних.

Для демонстрації цього положення у статті детально розглянуто такі підходи та концепції: історико-текстуальна та мета-аргументативна концепції, які базуються на ідеях та інструментарії неформальної логіки; сучасні дослідження аргументації в царині медицини й охорони здоров'я в межах прагма-діалектичного підходу та крос-культурні дослідження, що спираються на психологічний підхід до міжособистісного спілкування.

Ключові слова: теорія аргументації, емпірикалізація, історико-текстуальна концепція, мета-аргументативна концепція, аргументація в царині медицини й охорони здоров'я, крос-культурні дослідження аргументації.

1. Вступ

Останнім часом одним із трендів у дослідженнях аргументації стає емпірикалізація. Відомий нідерландський науковець Ф. ван Еемерен розглядає її як одну з головних перспектив для дослідників, які працюють у цій царині¹. На його думку,

три головні напрями розвитку у вченні про аргументацію почали матеріалізуватися, а це відкриває нові шляхи для досліджень. Хоча ці напрями відрізняються за формою, їх можна спостерігати в широкому спектрі теоретичних підходів. Три напрями, які я маю на увазі, можна визначити як емпірикалізацію, контекстуалізацію та формалізацію вчення про аргументацію².

Давайте розглянемо, що означає новий для української філософської спільноти англійський термін *емпірикалізація* (*empiricalization*). З першого погляду здається, що він безпосередньо пов'язаний зі знайомим для більшості дослідників українським словом *емпіричний*. Це дійсно так. І ми можемо сказати, що цей тренд полягає в тому, що науковці, які досліджують аргументативну проблематику, у сучасних умовах намагаються залучати до кола своїх інтересів не тільки теоретичні питання в цій царині, вибудовувати різноманітні моделі аргументації, а також досліджувати емпіричні аспекти аргументативної проблематики.

Проте тут відразу виникає питання, а що ж таке *емпіричні аспекти аргументативної проблематики*? У чому саме вони полягають? Яка проблематика відображає ці емпіричні аспекти? Який інструментарій застосовують дослідники для її вивчення? І взагалі, чи ідея емпірикалізації з'являється саме в наш час або ми можемо прослідкувати етапи її становлення в межах аргументативних досліджень?

Відповіді на окреслені питання і є предметом дослідження у цій статті, а її мета полягає в тому, щоб уточнити, що собою являє емпірикалізація, розглянувши історію становлення та головні напрями емпіричних досліджень в сучасній теорії аргументації.

¹ Див., напр.: *Eemeren F.H.van. Bingo! Promising Developments in Argumentation Theory. Reflections on Theoretical Issues in Argumentation Theory. Heidelberg etc.: Springer, 2015. P. 3-25; Eemeren F.H.van. Argumentation Theory and Argumentative Practices: A Vital but Complex Relationship. Informal Logic. 2017. 37 (4). P. 322-350.*

² *Eemeren F.H.van. Bingo! Promising Developments in Argumentation Theory. Reflections on Theoretical Issues in Argumentation Theory. Heidelberg etc.: Springer, 2015. P. 5.*

2. Емпірикалізація: історичний аспект

Слід зазначити, що сама ідея емпірикалізації не є ознакою саме сьогодення. Ще наприкінці 50-х років ХХ ст. виходять друком дві праці, які без перебільшення заклали підвалини сучасної теорії аргументації. Це «Використання аргументації» С. Тулміна³ та «Нова риторика» Х. Перельмана й Л. Ольбрехтс-Титеки⁴.

С. Тулмін, створюючи *логіку, що працює (working logic)*, запроваджує процесуальну модель аргументації. Він наполягає на необхідності радикальної перебудови тогочасної логічної теорії, яка була тісно пов'язана з математичним знанням. Для нього ключова проблема формальної дедуктивної логіки полягає в тому, що вона зводить аргументативні міркування, що використовуються в різних ситуаціях і контекстах, до універсальних стандартів, навіть якщо їхня специфіка повинна залежати від сфери знань, у якій вони використовуються. На його думку, необхідно створити нову логіку, подібну до епістемології, яка має ширший предмет дослідження та яка предметно орієнтована на конкретні царини наукового знання (наприклад, правознавство, історію, літературу тощо) та аргументативні ситуації з реального життя.

Його головна ідея полягає в наближенні логіки до практики, зокрема до практики аргументації⁵. На думку С. Тулміна,

логіка [...], можливо, має стати менш апіорним предметом, ніж це було раніше [...]. Усвідомлюючи цю потребу, розпочнемо з вивчення дієвих форм аргументації, що використовуються в різних царинах, наша точка відліку буде зазвичай емпіричною⁶.

Крім того, науковець пов'язує емпіричну складову нової логіки з історичною. Він вважає, що

логіці доведеться не тільки стати більш емпіричною; вона неминуче буде прагнути стати більш історичною... У природничих науках, наприклад, такі люди, як Й. Кеплер, І. Ньютон, А. Лавуазьє, Ч. Дарвін і З. Фройд змінили не тільки наші переконання, але й наші способи суперечки, і наші стандарти прийнятності та доведення [...] Г. Гроцій

³ *Toulmin St.E. The Uses of Argument. Cambridge: Cambridge University Press, 1958.*

⁴ *Perelman Ch., Olbrechts-Tyteca L. Traité de l'argumentation: la nouvelle rhétorique. Paris. Presses Universitaires de France La Nouvelle Rhétorique, 1958.*

⁵ *Toulmin St.E. The Uses of Argument. Cambridge: Cambridge University Press, 1958. P. 253.*

⁶ *Там само. P. 257.*

і Дж. Бентам, Евклід і К. Гаус зробили такий самий подвійний подвиг у інших царинах⁷.

Отже, підвалини емпірикалізації для С. Тулміна полягають у (1) дослідженні специфіки аргументації в окремих предметно орієнтованих царинах і (2) цей тренд безпосередньо пов'язаний з аналізом оригінальних текстів з історії різних наукових дисциплін, у яких аргументується позиція автора з певного питання.

Бельгійські дослідники Х. Перельман (Ch. Perelman) і Л. Ольбрехтс-Титека (L. Olbrechts-Tyteca), судячи за їхніми поглядами, підтримали позицію С. Тулміна. За їхньою думкою, тогочасні логіки розробляли переважно теорії математичних доведень і не звертали увагу на проблему обґрунтування в гуманітарних дисциплінах. Із цією метою вони розробили нову риторику, яка базується перш за все не на теоретичних узагальненнях, а на емпіричних спостереженнях⁸. На жаль, хоча ідея емпіричного виміру аргументації в їхньому вченні була експліцитно заявлена, але детально науковці її не розробили.

Слушну аналогію для розуміння внеску С. Тулміна, Х. Перельмана й Л. Ольбрехтс-Титеки в процес емпірикалізації наукових досліджень у теорії аргументації наводить нідерландський науковець Ф. ван Еемерен. Із цього приводу він пише:

Так само, як теорія логіки Г. Фреге була заснована на дескриптивно-му аналізі математичних міркувань, вони [С. Тулмін, Х. Перельман, Л. Ольбрехтс-Титека — авт.] базували свої теорії аргументації на дескриптивному аналізі міркувань, що містили судження про цінності в царинах правознавства, історії, філософії та літератури⁹.

Отже, можна стверджувати, що ідея емпірикалізації вже звучала наприкінці 50-х років ХХ ст., тобто саме тоді, коли почала формуватися сучасна теорія аргументації.

У 60-70-х роках ХХ ст. науковці переважно звертали увагу на формування теоретичних засад сучасних аргументативних напрямів, передусім неформальної логіки¹⁰ та прагмадіалектики¹¹.

⁷ Там само. Р. 257.

⁸ Perelman Ch., Olbrechts-Tyteca L. *Traité de l'argumentation: la nouvelle rhétorique*. Paris: Presses Universitaires de France La Nouvelle Rhétorique, 1958.

⁹ Eemeren F.H.van. Bingo! Promising Developments in Argumentation Theory. *Reflections on Theoretical Issues in Argumentation Theory*. Heidelberg etc.: Springer, 2015. Р. 5-6.

¹⁰ Див., напр.: Blair A.J. *Groundwork in the Theory of Argumentation Selected Papers of J. Anthony Blair*. Dordrecht: Springer, 2012.

¹¹ Eemeren F.H.van *Argumentation Theory: A Pragma-Dialectical Perspective*. Cham: Springer, 2018.

У 80-90-х роках минулого ст. з'являються праці, у яких автори починають розробляти ідею емпіричного підходу до аргументації. У цьому зв'язку треба звернути увагу на доробок американського дослідника М. Фінок'яро¹². У цей час ідею емпірикалізації він реалізує шляхом розробки історико-текстуального проекту, наслідуючи ідею С. Тулміна про прагнення нової логіки стати не тільки більш емпіричною, але й більш історичною дисципліною.

У ХХІ ст. емпірикалізація в аргументативних дослідженнях, на мій погляд, перш за все проявляється в тому, що науковці починають ретельно досліджувати специфіку аргументації в різних царинах: історії науки (наукові дискусії та суперечки), філософії, правовому контексті, медицині й охороні здоров'я, освіті, політиці, культурі, спілкуванні людей у буденному житті тощо¹³. Для цього вони з успіхом застосовують категорійний апарат і інструментарій, розроблений у межах різних підходів сучасної теорії аргументації.

Давайте розглянемо деякі напрями таких емпіричних досліджень детальніше.

3. Аргументація й історія науки

Цікаві розвідки в цій царині, як вже було зазначено, належать американському науковцю М. Фінок'яро. У результаті своїх багаторічних досліджень він запропонував дві концепції (історико-текстуальну та мета-аргументативну) зі специфічним методологічним інструментарієм для аналізу текстів-аргументацій видатних вчених, політиків, юристів. Обидві концепції базуються на емпіричних дослідженнях.

Давайте з'ясуємо, що ж таке емпірикалізація за М. Фінок'яро. Нездомним складником емпіричного дослідження є база даних, на яку

¹² Див., напр.: *Finocchiaro M.A. Galileo and the Art of Reasoning: Rhetorical Foundations of Logic and Scientific Method*. Boston, MA: Reidel, 1980; *Finocchiaro M.A. Two empirical approaches to the study of reasoning. Informal Logic*, 1994. Vol. 16. P. 1-21.

¹³ Див., напр.: *Eemeren F.H.van, Garssen B. (eds) Scrutinizing Argumentation in Practice (Argumentation in Context)*. John Benjamins Publishing Company, 2015; *Eemeren F.H.van (eds) Prototypical Argumentative Patterns. Exploring the relationship between argumentative discourse and institutional context*. John Benjamins Publishing Company, 2017; *Garssen B. The argumentative style of the opening speech of a debate in the European Parliament. Journal of Argumentation in Context*. 2022. Vol. 11. Issue 1. P. 47-68; *Leal F., Marraud H. How Philosophers Argue. An Adversarial Collaboration on the Russell-Copleston Debate*. Cham: Springer, 2022; *Finocchiaro M.A. Science, Method, and Argument in Galileo. Philosophical, Historical, and Historiographical Essays*. Cham: Springer, 2021.

спирається дослідник. Якщо звернутися до праць згаданого філософа, то можна знайти там два різновиди емпіричних баз даних. Перший передбачає виокремлення деяких важливих текстів минулого, що містять цікаві аргументативні уривки. Наприклад, дослідник вирізняє такі твори, як: «Республіка» Платона, «Сума теології» Т. Аквінського, «Походження видів» Ч. Дарвіна та інші. Крім того, М. Фінок'яро зауважує, що науковці можуть використовувати не тільки класичні твори, а, наприклад, матеріали Верховного суду США або Міжнародного кримінального суду в Гаазі.

Другий різновид емпіричної бази для аналізу включає реконструйовані аргументативні міркування, вилучені з таких текстів. Це можуть бути міркування як пропонента, так і опонента. Сукупність таких відновлених аргументативних міркувань і є, за М. Фінок'яро, справжньою емпіричною базою даних для подальшого дослідження.

Наступним кроком після з'ясування бази даних є оцінювання відновлених аргументативних міркувань. Для цього дослідник пропонує детально розроблений методологічний інструментарій. Головною метою цього етапу є з'ясування того, чи є аргументативні міркування добрими (good) або поганими (bad).

Як зазначає М. Фінок'яро, існує шість методів для реалізації цієї мети, а саме: метод альтернативних висновків, метод активного оцінювання, аргумент *ad hominem*, метод контрприкладу, принцип благодійності та метод пояснення помилок у міркуваннях. Серед перерахованих методів, за науковцем, найрелевантнішими є перші три¹⁴.

Пізніше М. Фінок'яро розробляє концепцію мета-аргументації, яка базується на принципах інтерпретації й оцінки. Перший принцип спрямований на опис структури досліджуваних міркувань для виявлення ступеня їхньої обґрунтованості; другий — на критику різних явно сформульованих висловлювань, що складають структуру міркування, їхніх зв'язків поміж собою та з іншими неявними висловлюваннями, які можна передбачити. Таку методологію науковець застосовує під час розробки нового підходу, який він називає мета-аргументативним¹⁵.

Спираючись на таку методологію, дослідник у публікаціях виокремлює та проводить аналіз деяких відомих текстів, зокрема й філософських. Серед них, наприклад, праці Г. Галілея «Діалог про

¹⁴ Finocchiaro M.A. Two Empirical Approaches to the Study of Reasoning. *Informal Logic*. 1994. Vol. 16. P. 1-21.

¹⁵ Finocchiaro M.A. *Meta-argumentation. An Approach to Logic and Argumentation Theory*. London: Colledge Publications, 2013.

дві системи світу» (1632), Д. Г'юма «Діалоги про природну релігію» (1751), есеї Дж. С. Мілля «Про свободу» (1859) та «Підкорення жінок» (1869)¹⁶.

4. Аргументація та медицина

Останнім часом зростає інтерес до ролі аргументації в царині медицини й охорони здоров'я¹⁷. Цей напрям переважно розробляється в межах прагма-діалектичного підходу до аргументації. Для дослідження аргументативної проблематики в медичному контексті науковці застосовують категорійний апарат (позиція, розходження в думках, критична (аргументативна) дискусія та її стадії тощо) та інструментарій прагма-діалектики (стратегічне маневрування, правила критичної дискусії, контекстуальний аналіз, побудова різних видів аргументації (множинної, підрядної, сурядної тощо)).

Дослідники розмірковують про те, як контекст охорони здоров'я формує аргументовану взаємодію між лікарем і пацієнтом. Увага приділяється різним формам аргументації, які пов'язані зі здоров'ям людини. Це може бути медична консультація; реклама ліків, спрямована безпосередньо на споживача; брошури про здоров'я та різноманітні повідомлення про ризики для здоров'я тощо.

Особливу увагу науковці звертають на вербальну комунікацію між лікарем і пацієнтом у клінічних умовах. Дискусії є частиною повсякденного клінічного дискурсу. Коли комунікативна взаємодія між лікарями та пацієнтами спрямована на обмін різними поглядами шляхом обговорення певної проблеми з метою прийняття (лікувального) рішення, тоді можна сказати, що діалог, який виникає, має аргументований характер. Термін *аргументація* тут розглядається як процес, спрямований на розв'язання проблеми — обґрунтування або спростування позиції (думки, судження, уподобання чи рекомендації), що наявна в такому дискурсі.

¹⁶ Див., напр.: *Finocchiaro M.A. Defending Copernicus and Galileo. Critical Reasoning in the Two Affairs.* Dordrecht: Springer, 2010; *Finocchiaro M.A. Meta-argumentation. An Approach to Logic an Argumentation Theory.* London: Colledge Publications, 2013. P. 179-241.

¹⁷ Див., напр.: *Rubinelli S., Snoeck Henkemans F. (eds) Argumentation and Health.* John Benjamins Publishing Company, 2014; *Snoeck Henkemans F. The role of pragmatic argumentation in over-the-counter medicine advertisements. Prototypical Argumentative Patterns. Exploring the relationship between argumentative discourse and institutional context.* John Benjamins Publishing Company, 2017. P. 93-108.

Лікарі та пацієнти можуть явно чи приховано мати різні думки щодо обговорюваних питань (наприклад, щодо причин симптомів пацієнтів або найкращого способу лікування певного захворювання). У цьому зв'язку розрізняють різні типи думок (думки, які стосуються фактичного стану справ, і прогнози щодо майбутнього перебігу хвороби; пропозиції; рекомендації тощо).

Коли один з учасників (лікар/пацієнт) висуває певний погляд, то в іншого можуть виникнути сумніви (незмішана розбіжність у думках) або заперечення щодо неї (змішана розбіжність у думках). Словесні маркери в тексті, а також контекстуальні підказки можуть бути використані для визначення позицій, а також аргументів, що їх підтверджують.

Структура аргументованої дискусії у прагма-діалектиці складається з чотирьох послідовних етапів: конфронтації, початку, аргументації та завершення. Знання про ці етапи є корисним, коли хтось намагається зрозуміти, проаналізувати й оцінити аргументацію в клінічних умовах.

Особлива увага приділяється такій формі комунікації між лікарем і пацієнтом, як медична консультація. Її науковці відносять до виду аргументативної діяльності. Аргументація, яку висуває лікар або пацієнт на медичних консультаціях, складається в найпростішому випадку лише з одного аргументу, але може мати і більш складну структуру. Якщо аргументація складається з більш ніж одного альтернативного захисту одного погляду, структура аргументації називається множинною. Якщо аргументація складається з кількох аргументів, які необхідно розглядати разом, структура аргументації є сурядною. Інший тип взаємозв'язку складних аргументів виникає, коли один аргумент підтримує інший. У цьому випадку структуру аргументації називають підрядною.

Іноді лікар або пацієнт аргументує свою позицію, використовуючи словесні показники множинної, сурядної чи підрядної аргументації, але найчастіше під час обміну думками, що відбувається протягом медичної консультації, такі індикатори треба вміти знаходити. Якщо є сумніви щодо того, чи аргументація, висунута лікарем або пацієнтом, є множинною чи сурядною, рекомендується обирати «максимальний аналіз аргументації» і розглядати її як множинну, щоб кожен компонент аргументації лікаря чи пацієнта можна було б максимально уважно проаналізувати й оцінити. У чітко визначеному контексті, як-от медична консультація, реконструкція елементів, які залишилися невираженими в дискурсі, може значно допомогти в розумінні позицій

учасників діалогу.

На дискусію між лікарями та пацієнтами, яка виникає під час консультації, впливають також певні правила, стандарти та конвенції. Розробка на підставі їхнього вивчення певних критеріїв, за якими можна було б чітко аналізувати й оцінювати медичний дискурс, і є задачею науковців-аргументаторів.

Отже, серед актуальних питань у цій царині є такі. Коли і як взаємодію між лікарями та пацієнтами можна реконструювати як аргументативний дискурс? Що означає для лікарів і пацієнтів розумне розв'язання розбіжностей у думках? Що означає прагнення до розумності й ефективності в клінічному дискурсі? За яких умов такі зусилля лікаря та пацієнта виявляються неуспішними, і один з учасників клінічного дискурсу намагається ввести в оману іншого?

Розглянута проблематика є цікавою не тільки для науковців у царині теорії аргументації, але і є особливо корисною для тих, хто прагне зрозуміти і покращити комунікативні навички на практиці: лікарів, працівників сфери охорони здоров'я, студентів медичних університетів тощо.

Під час розгляду питання щодо аргументації в медичному дискурсі не можна оминати увагою актуальну для нашого часу проблему COVID-19. У 2022 році вийшла друком монографія «Пандемія аргументації»¹⁸, у якій науковці з різних країн світу, базуючись на результатах своїх досліджень у теорії аргументації, розглянули комунікативні аспекти поточної пандемії COVID-19, а також епідемії дезінформації навколо неї. Головна увага тут приділяється питанню, наскільки змінилися форми, норми та функції публічної аргументації в умовах пандемії COVID-19. Особливо цікавим, на мій погляд, є аналіз реальних викликів, з якими стикнулася експертна аргументація щодо COVID-19 в публічній сфері в результаті наукової невизначеності багатьох питань щодо цієї хвороби, а також широко поширеної дезінформації.

5. Крос-культурні дослідження аргументації

Ще один напрям сучасних досліджень у царині аргументації тісно пов'язаний з емпіричною методологією. Я маю на увазі крос-культурні дослідження, мета яких полягає в з'ясуванні питання, як люди

¹⁸ Oswald S. et al (eds) *The Pandemic of Argumentation* Springer. Cham: Springer, 2022.

з різними культурними традиціями ставляться до міжособистісних суперечок. У цій статті я б хотіла зупинитися на підході з детально розробленою емпіричною методологією. Головна мета дослідників тут полягає у збиранні й аналізі баз даних, що підсумовують фундаментальні орієнтири в суперечках респондентів з різних країн світу. Усі методологічні інструменти для реалізації цієї мети розробив американський дослідник Д. Гемпл¹⁹, який спирався на дослідження його колег, про що він пише в одній зі своїх праць²⁰. Слід підкреслити, що окрім з'ясування аргументативних характеристик, притаманних респондентам із певної країни, цей підхід також просуває глобальний проєкт, мета якого — порівняння ставлення людей до міжособистісного спілкування в різних країнах світу.

На сьогодні такі дослідження вже були проведені у США, Чилі, Китаї, Франції, Індії, Малайзії, Мексиці, Нідерландах, Португалії, Південній Кореї, Туреччині, Україні, Об'єднаних Арабських Еміратах та інших країнах²¹. Цей факт дозволяє порівнювати й узагальнювати дані, зібрані в різних регіонах світу. Емпірична частина таких проєктів включає загальнонаціональні опитування, які проводяться через безпосереднє спілкування з респондентами так через онлайн-опитування.

Першим кроком у проведенні такого опитування є формулювання загальних дослідницьких питань. Наприклад, для індійських колег значущими були такі питання. (1) Якою мірою (якщо це можливо) статеві відмінності впливають на аргументацію в Індії? (2) Які є зв'язки між конструктами (мотивація аргументації, фрейми аргументації, персоналізація конфлікту) для індійців? (3) Наскільки (якщо це можливо) респонденти з Індії відрізняються від респондентів із США

¹⁹ *Hample D.* Interpersonal arguing. New York: Peter Lang, 2018.

²⁰ *Hample D.* The Psychological Approach to Interpersonal Argumentation in the U.S. Argumentation Community. The psychology of argument: Cognitive approaches to argumentation and persuasion. London: College Publications Ltd, 2016. P. 257-274.

²¹ Див., напр.: *Hample D.*, Anagondahalli D. Understandings of arguing in India and the United States: Argument frames, personalization of conflict, argumentativeness, and verbal aggressiveness. *Journal of Intercultural Communication Research*. Vol. 44 (1), 2015. P. 1-26; *Hample D.*, Rapanta Ch. Orientations to interpersonal arguing in the United Arab Emirates, with comparisons to the United States, China, and India. *Journal of Intercultural Communication Research*. Vol. 44 (4), 2015. P. 263-287; *Khomenko I.*, *Hample D.* Comparative analysis of Arguing in Ukraine and the USA. *Garssen B.J.*, *Godden D.*, *Mitchell G.*, *Wagemans J.* (eds.) *Proceedings of the Ninth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam: Sic Sat, 2019. P. 628-639; *Lewirski M.*, *Hample D.*, *Säägva J.*, *Mohammed D.* Arguing in Portugal: A cross-cultural analysis. *Journal of International and Intercultural Communication*, 2018. P. 233-253.

за їхніми орієнтаціями щодо аргументації? (4) Якою мірою (якщо це можливо) індійці відрізняються від американців щодо кореляції між аргументативними конструктами?

Для науковців з Об'єднаних Арабських Еміратів дослідницькими питаннями були такі. (1) Чи відображаються в результатах опитування респондентів з ОАЕ ті самі зв'язки між конструктами міжособистісних суперечок, які підтримують респонденти в інших країнах? (2) Чи можна порівняти середні показники опитування в ОАЕ з показниками, отриманими в інших країнах?

Науковці з Португалії вирізнили такі дослідницькі питання. (1) Чи відрізняються португальські чоловіки та жінки своєю орієнтацією та розумінням міжособистісних суперечок? (2) Чи мають респонденти Португалії та США різні середні показники за інструментами оцінювання орієнтації та розуміння міжособистісних суперечок? (3) Які існують кореляційні системи між змінними в опитуванні в Португалії та чи можна їх порівняти з тим самим у США?

Під час проведення подібних наукових досліджень в Україні у 2018 році ми поставили перед собою такі дослідницькі питання. (1) Як можна порівняти відповіді українських та американських респондентів на питання опитувальника щодо мотивації в суперечках, розуміння аргументації супротивника та реакції на повідомлення під час спілкування? (2) Чи відрізняються українські чоловіки та жінки за мотивацією в суперечках, розумінням аргументації супротивника та реакціями на повідомлення під час спілкування? (3) Чи відповіді українських респондентів, які обрали україномовну версію опитувальника, відрізняються від тих, хто обрав його російськомовну версію? (4) Які кореляції між конструктами опитувальника можна виокремити, базуючись на українській базі даних?

Другим кроком дослідницького крос-культурного проекту є робота з анкетною, яка полягає в перекладі національною мовою англійської мовою опитувальника. Тут звертається увага на те, що запитання в ньому повинні бути однаковими для респондентів різних країн.

Перший набір запитань в опитувальнику присвячений звичайній демографії (стать, вік, регіон проживання, навчання/робота). Друга група запитань стосується мотивації респондентів у суперечках. Відповіді на запропоновані запитання описують схильність людей сперечатися щодо розбіжностей у позиціях та атакувати іншого сперечальника (вербальна агресивність). Третя група запитань оцінює, у який спосіб респонденти сприймають конфлікти в суперечках (персоналізація конфлікту). Четвертий набір присвячений фреймам суперечки, тобто

набору інструментів щодо відповіді на запитання, що пересічні люди думають і що вони роблять, коли сперечаються один з одним.

Зібрані разом в опитувальнику, ці інструменти повинні надати повну інформацію про те, яке ставлення до суперечки віч-на-віч мають люди в певній країні, у чому полягає їхня мотивація брати участь у такому спілкуванні, які засоби вони застосовують для повідомлення іншому свого незадоволення його аргументацією, завдяки чому виникають конфлікти під час суперечок.

Третій крок дослідницького проекту — це вибір кола респондентів. Тут треба зазначити, що більшість людей, які брали участь в опитуваннях в різних країнах світу, були переважно студентами, аспірантами та співробітниками різних університетів. Крім того, в опитуванні брали участь члени їхніх сімей, друзі та знайомі.

Четвертий крок присвячений аналізу бази даних опитування та їхньому порівнянню з результатами, отриманими дослідниками в інших країнах-учасниках глобального крос-культурного проекту.

П'ятий крок — обговорення результатів дослідження, отриманого в певній країні.

* * *

У статті були розглянуті різні аспекти аналізу терміну *емпірикалізація* в сучасній теорії аргументації. З'ясовано, що передумовами появи емпіричних досліджень аргументації можна вважати ідеї, висловлені у працях С. Тулміна «Використання аргументації» та Х. Перельмана і Л. Ольбрехтс-Титеки «Нова риторика». Показано, що у ХХІ ст. емпірикалізація в аргументативних дослідженнях перш за все проявляється в тому, що науковці починають ретельно досліджувати специфіку аргументації в різних предметно-орієнтованих царинах: історії науки (наукові дискусії та суперечки), філософії, правовому контексті, медицині й охороні здоров'я, освіті, політиці, культурі, спілкуванні людей у буденному житті тощо. Для цього вони з успіхом застосовують категорійний апарат та інструментарій, розроблений у межах різних підходів сучасної теорії аргументації. Для демонстрації, що собою являє емпірикалізація, у статті детально проаналізовані різні напрями подібних емпіричних досліджень.

References

1. Blair A.J. Groundwork in the Theory of Argumentation Selected Papers of J. Anthony Blair. Dordrecht : Springer, 2012.
2. Eemeren F.H. van Argumentation Theory: A Pragma-Dialectical Perspective. Cham : Springer, 2018.
3. Eemeren F.H. van. Bingo! Promising Developments in Argumentation Theory. *Reflections on Theoretical Issues in Argumentation Theory*. Heidelberg etc. : Springer, 2015. P. 5-6.
4. Eemeren F.H. van (eds) Prototypical Argumentative Patterns. Exploring the relationship between argumentative discourse and institutional context. John Benjamins Publishing Company, 2017.
5. Eemeren F.H. van, Garsen B. (eds) Scrutinizing Argumentation in Practice (Argumentation in Context). John Benjamins Publishing Company, 2015.
6. Finocchiaro M.A. Defending Copernicus and Galileo. Critical Reasoning in the Two Affairs. Dordrecht : Springer, 2010.
7. Finocchiaro M.A. Galileo and the Art of Reasoning: Rhetorical Foundations of Logic and Scientific Method. Boston, MA : Reidel, 1980.
8. Finocchiaro M.A. Meta-argumentation. An Approach to Logic an Argumentation Theory. London : Colledge Publications, 2013.
9. Finocchiaro M.A. Science, Method, and Argument in Galileo. Philosophical, Historical, and Historiographical Essays. Cham : Springer, 2021.
10. Finocchiaro M.A. Two Empirical Approaches to the Study of Reasoning. *Informal Logic*. Vol. 16, P. 1-21.
11. Garsen B. The argumentative style of the opening speech of a debate in the European Parliament. *Journal of Argumentation in Context*. 2022. Vol. 11. Issue 1. P. 47-68.
12. Hample D. Interpersonal arguing. New York : Peter Lang, 2018.
13. Hample D. The Psychological Approach to Interpersonal Argumentation in the U.S. Argumentation Community. *The psychology of argument: Cognitive approaches to argumentation and persuasion*. London : College Publications Ltd, 2016. P. 257-274.

14. *Hample D.*, Anagondahalli D. Understandings of arguing in India and the United States: Argument frames, personalization of conflict, argumentativeness, and verbal aggressiveness. *Journal of Intercultural Communication Research*. 2015. Vol. 44(1). P. 1-26.
15. *Hample D.*, Rapanta Ch. Orientations to interpersonal arguing in the United Arab Emirates, with comparisons to the United States, China, and India. *Journal of Intercultural Communication Research*. 2015. Vol. 44(4). P. 263-287.
16. *Khomenko I.*, Hample D. Comparative analysis of Arguing in Ukraine and the USA. Garssen B. J., Godden D., Mitchell G., Wagemans J. (eds.) *Proceedings of the Ninth Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam : Sic Sat, 2019. P. 628-639.
17. *Leal F.*, Marraud H. How Philosophers Argue. An Adversarial Collaboration on the Russell-Copleston Debate. Cham: Springer, 2022.
18. *Lewiński M.*, Hample D., Saagua J., Mohammed D. Arguing in Portugal: A cross-cultural analysis. *Journal of International and Intercultural Communication*. 2018. P. 233-253.
19. *Oswald S.* et all (eds) *The Pandemic of Argumentation* Springer. Cham : Springer, 2022.
20. *Perelman Ch.*, Olbrechts-Tyteca L. *Traité de l'argumentation: la nouvelle rhétorique*. Paris: Presses Universitaires de France La Nouvelle Rhétorique, 1958.
21. *Rubinelli S.*, Snoeck Henkemans F. (eds) *Argumentation and Health*. John Benjamins Publishing Company, 2014.
22. *Snoeck Henkemans F.* The role of pragmatic argumentation in over-the-counter medicine advertisements. *Prototypical Argumentative Patterns. Exploring the relationship between argumentative discourse and institutional context*. John Benjamins Publishing Company, 2017. P. 93-108.
23. *Toulmin St.E.* *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press, 1958.

**EMPIRICALIZATION IN THE MODERN THEORY OF
ARGUMENTATION: HISTORICAL PRECONDITIONS AND AREAS OF
RESEARCH**

Iryna Khomenko

Abstract. We can see various types of research in the modern theory of argumentation. Recently, scholars in this field have been actively discussing a new trend, namely, empiricalization. The paper is devoted to considering the historical preconditions for the emergence of this trend and clarifying its essence under modern conditions. The author justifies the point of view that the preconditions for empiricalization are two concepts developed at the end of the 1950s, namely: the concept of working logic by Stephen Toulmin and the concept of new rhetoric by Chaim Perelman and Lucy Olbrechts-Tyteka. In the author's opinion, the foundations of modern empiricalization are based on their proposals for scholars (1) to study argumentation in a specific institutional context and (2) to analyze original texts from the history of various disciplines, in which the author's position on a certain issue is argued.

The article shows that the modern term "empiricalization" precisely corresponds to the growth of research on argumentative processes in various fields and contexts, namely in the history of science (scientific discussions and controversies), philosophy, legal context, medicine and health care, education, politics, culture, communication of people in everyday life and others. For that, scholars successfully use terminology and methodological tools developed within various theoretical approaches to argumentation, specifying them to certain empirical databases.

To demonstrate this position, the following approaches and concepts are considered in detail in the paper: historical-textual and meta-argumentative concepts, which are based on the ideas and tools of informal logic; modern studies of argumentation in the field of medicine and health care within a pragma-dialectical approach and cross-cultural studies based on a psychological approach to interpersonal communication.

Keywords: theory of argumentation, empiricalization, historical-textual approach, meta-argumentation approach, argumentation in health care, cross-cultural study of argumentation.

Надійшла до редакції 1 серпня 2022 р.

Хоменко Ірина Вікторівна

Кафедра логіки

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

вул. Володимирська, 64/13

м. Київ

01601

Khomenko Iryna

Department of Logic

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Volodymyrska st., 64/13

Kyiv

01601

<https://orcid.org/0000-0003-3522-2271>

khomenkoi.ukr1@gmail.com

<https://doi.org/10.31812/apm.7613>